

Ngā mōhiohio mā ngā wāhine

He rangahau ki te rapu mēnā e pai ake ki ngā wāhine tētahi whakamātautau whaiaro hou mō te HPV kaua i te haere ki te rā/nēhi mō tētahi whakamātautau okoi

He aha te kaupapa o tēnei mātai?

Ko te kaupapa o tēnei rangahau he rapu mēnā e pai ake ki ngā wāhine te whakamahi i tētahi whakamātautau hou mō te whakamātautanga waha whare tangata. I roto i te whakamātautau hou ka whakamahia e ngā wāhine he pani i roto i ō rātou tara hei rapu mēnā kei a rātou te human papillomavirus (HPV). He wheori te HPV ka hōrapa mā te pā o te kiri ki te kiri, ā, he hononga ki te mate pukupuku ki te waha whare tangata. He rerekē te whakamātautau whaiaro hou, engari he ōrite te pai ki te whakamātautau okoi noa e whakahaerehia ana e te nēhi, rata rānei.

Ka āwhina tēnei mātai i te Manatū Hauora ki te whakarite ka pēhea te whakamātautau a ngā wāhine ā muri ake. Ko te whāinga o te mātai he rapu mēnā he nui ake ngā wāhine ka tirohia e te whakamātautau whaiaro hei ārai i te mate pukupuku ki te waha whare tangata. E tonono ana mātou i ngā wāhine Māori, nō Te Moananui-a-Kiwa me Āhia i Tāmaki Makaurau me Te Whanganui-a-Tara kia whakauru mai ki tēnei mātai. Ā muri ake pea ka tukuna tēnei whakamātautau whaiaro ki ētahi atu rōpū wāhine i Aotearoa.

Hei whakataurite i tēnei whakamātautau whaiaro hou ki te whakamātautau whakamātautanga noa, kei te tukuna te whakamātautau okoi noa ki ētahi wāhine i roto i te mātai e tō rata, nēhi rānei, ā, kei te tukuna te whakamātautau whaiaro hou ki ētahi wāhine.

Kei te tonono i ahau ki te aha?

Kua whakaurua koe ki tētahi o ngā rōpū e toru. Nā tētahi papatono rorohiko i whakatau ko tēhea te rōpū ka uru atu koe. E rua ngā rōpū kei te whakawhiwhia ki te whakamātautau whaiaro hou, ā, ko tētahi atu rōpū ka whakamaharitia kia kuhu mai mō te whakamātautau okoi noa.

E tukuna ana ngā whakamātautau whaiaro katoa, ngā whakamātautau okoi noa katoa me ngā whakamātautau whai ake ka hiahiatia pea e koe mō te koreutu i roto i tēnei mātai.

Mēnā ka whakatau koe ki te whakauru mai ki te mātai me waitohu koe i tētahi puka whakaae.

- Mēnā i tonono koe ki te kuhu mai ki te whare rata ka whakaaturia e te nēhi he ataata ki a koe e whakamārama ana i te kaupapa o te mātai me te whakautu i ō pātai. Ā, ka whakamahia e koe te kete me te pepa tohutohu hei whakaoti i te whakamātautau whaiaro i roto i te rūma horoi i te whare rata. Ka whakahokia atu e koe tō whakamātautau ki tētahi taiwhanga hei whakamātautau mō te HPV.

Mēnā i whakamaharatia koe kia kuhu mai mō taua okoi noa, mā to rata, nēhi rānei e mahi i tō okoi.

- Mēnā ka tukuna atu te kete whakamātautau ki tō kāinga, ka mahia e koe te whakamātautau i te kāinga mā te whakamahi i te kete me ngā tohutohu kua tuhia, ā, ka whakahokia tō whakamātautau mā te whai i ngā tohutohu. Ka tukuna atu he nama waea ki a koe hei waea atu māu mēnā he pātai āu.

Mēnā kei roto koe i tētahi o ngā rōpū whakamātautau whaiaro HPV

Ka pēhea taku whai mōhio mō ngā hua o taku whakamātautau whaiaro?

Ka whakapā atu te nēhi mātai, tō nēhi, rata rānei ki a koe me ō hua i roto i te 10 rā i muri i tō whakamātautau. Mēnā e whakaatu ana ō hua whakamātautau kāore i a koe te HPV, kāore noa iho he paku aha māu. Ka whakamōhio atu tō nēhi, rata rānei ki a koe ina eke anō te wā mō te whakamātautau okoi whai ake.

Ka aha mēnā e whakaatu ana aku hua whakamātautau kei ahau te HPV?

Ahako e whakaatu ana tētahi whakamātautau kei a koe te HPV EHARA i te mea kei te mate pukupuku ki te waha whare tangata koe. Ka tonoa koe kia kuhu mai ki te whare rata ki te kōrero mō te tikanga o ngā hua.

Kei a koe te tikanga mēnā ka whiwhi koe i ngā whakamātautau whai ake, kāore rānei. E tino tūtohu ana mātou kia whiwhi koe i ngā whakamātautau whai ake hei rapu i ngā huringa pūtau me whakamaimoa. I roto i tēnei whakamātautau whai ake ka tirohia e ētahi nēhi, rata rānei i tētahi whare rata, hōhipera rānei tō waha whare tangata, hei tango okoi, colposcopy rānei, ngā mea e rua rānei. He tukanga māmā noa te colposcopy ka mahia e tētahi mātanga hei tiroiro i te waha whare tangata. Kāore he utu mō ngā whakamātautau whai ake.

Ka taea e te nēhi mātai te whakarite āwhina māu kia tae atu ai koe ki te whare rata, te kōrero rānei mō ngā hua o te whakamātautau. Ka kōrero atu mātou ki a koe mō ngā whakamātautau whai ake me te whakautu i ō pātai katoa. Ka taea anō e mātou te kōrero ki tō whānau koinā tō hiahia.

He pēhea ki a koe te mahi i te whakamātautau whaiaro?

Ka tonoa pea koe ki te whakautu i ētahi pātai mō ō whakamātautau okoi, ā, i pēhea ki a koe te whakamātautau okoi. Ehara i te mea me whakautu koe i ngā pātai mēnā kāore koe i te hiahia.

Ētahi atu mōhiohio

Kei tēnei whārangi ētahi atu mōhiohio mō te HPV, mate pukupuku ki te waha whare tangata, te whakaiti i te tūpono pānga mai o te mate pukupuku ki te waha whare tangata me te whakamātautau HPV.

Ētahi atu kōrero mō te HPV

He mea noa te pāngia e te HPV. E whā ngā wāhine i roto i te rima ka pāngia e te HPV i tētahi wā i roto i ō rātou rā.

Ka noho tonu ētahi momo HPV ki roto i te tinana mō tētahi wā roa. Mō te nuinga o ngā wāhine, kāore e pā mai he raruraru i te HPV. Mā tō tinana noa iho e whakakore atu.

Mēnā kei a koe te HPV ētahi i te mea i te pūremu tō hoa ki a koe. Ka taea tonu te whiwhi HPV ahakoa kotahi tō hoa pūmau mō te wā roa, kāore koe i te ai i tēnei wā, kāore anō rānei kia ai mō tētahi wā roa.

Ētahi atu kōrero mō te hononga o te HPV ki te mate pukupuku ki te waha whare tangata

Ka noho tonu ētahi momo HPV ki roto i te tinana mō tētahi wā roa, ā, ka taea ngā pūtau i roto i te waha whare tangata te whakarerekē, ko te mutunga atu pea ko te mate pukupuku ki te waha whare tangata.

Ko ngā momo HPV e tino pā mai ai ngā rerekētanga ki te pūtau e pai ai te mate pukupuku ki te waha whare tangata ka kīia ēnei ko te HPV 16 me te HPV 18. Tekau mā rua atu anō ngā momo HPV ka taea te whakarerekē ngā pūtau e pā mai ai te mate pukupuku ki te waha whare tangata. Kei reira anō ētahi atu momo HPV e pā mai ai ngā huringa iti noa ki ngā pūtau o te waha whare tangata, ko ngā tona taihemahema rānei i ētahi wā. I te nuinga o te wā ka whakakorehia atu ēnei e tō tinana i roto i te kotahi tau, rua tau rānei, ā, kāore e pā mai te mate pukupuku ki te waha whare tangata.

Me pēhea taku whakaiti i te pānga mai o te mate pukupuku ki te waha whare tangata?

Ko te mea pai rawa hei whakaiti i te pānga mai o te mate pukupuku ki te waha whare tangata ki a koe ko te ōrite o te whiwhi i ngā whakamātautanga waha whare tangata me tō nēhi, rata rānei.

He pēhea te whakamaimoa i te HPV?

He nui ngā whakamaimoatanga mō ngā rerekētanga pūtau ki tō waha whare tangata nā te HPV. Koinei te take nui me whiwhi koe i ngā whakamātautau whai ake mēnā ka kitea i roto i ō hua whakamātautau kei a koe tētahi o ngā momo HPV e pā mai ai pea te mate pukupuku ki te waha whare tangata. Ka whakatinanahia ngā whakamaimoatanga i te hōhipera, ā, he momoho te aukati i ngā rerekētanga waha whare tangata taumaha kia kaua e huri hei mate pukupuku ki te waha whare tangata.

He kōrero anō mō te whakamātautau whaiaro HPV

He tino tika rawa te whakamātautau whaiaro hou hei tiro tiro i te HPV. Ehara i te mea me mōhio koe kei hea tō waha whare tangata hei mahi i tēnei whakamātautau. Kāore tēnei whakamātautau whaiaro e tiro tiro ana i ētahi atu mate paipai (STI), pērā i te chlamydia, HIV rānei.

E wātea ana ētahi whakamātautau HPV me te okoi waha whare tangata ka mahia e tētahi rata, nēhi rānei. Kāore te whakamātautau whaiaro i te tukuna ki ngā wāhine katoa. E whakaratoa ana anake te whakamātautau whaiaro ki ngā wāhine i roto i tēnei mātai. Mēnā ka hiahia koe ki te wehe mai i te whakamātautau whaiaro me te whiwhi whakamātautau okoi, ahakoa te wā, me kōrero ki te nēhi mātai, tō rata, nēhi rānei.

He tika anō māku tonu tāku whakamātautau HPV e mahi?

He māmā ake ki ētahi wāhine te mahi i te whakamātautau whaiaro i te whiwhi i tētahi okoi mai i te nēhi, rata rānei.

Mēnā kua tangohia tō whare tangata, me pātai atu koe ki te nēhi mātai mēnā e tika ana te whakamātautau whaiaro mōu.

Mēnā i whiwhi koe i te kano ārai mate, ka āhei tonu koe ki te whakauru mai ki tēnei mātai.

He mōrea anō pea ka puta i te whakamātautau whaiaro?

I Aotearoa ko tā mātou e tūtohu ana kia kua e mahia tēnei whakamātautau whaiaro mēnā kei te hapū koe. Engari, i tāwāhi i mahia tēnei whakamātautau whaiaro e ngā wāhine hapū, ā, kāore i puta he kōrero mō ētahi raruraru.

Ko wai kei te mahi i tēnei mātai?

E mahi tahi ana Te Kunenga ki Pūrehuroa, Te Poari Hauora ā-Rohe o Waitematā, Te Toka Tūmai, Te Poari Hauora o Te Awakairangi me Te Ūpoko ki te Uru Hauora me ngā whare rata paetata ki te mahi i tēnei mātai.

Te wehe mai i tēnei mātai

Kei a koe te tikanga mō te whakauru ki tēnei mātai. Kei a koe anō te tikanga ki te kore e whakauru mai, te wehe mai rānei ahakoa te wā. Kāore he pānga ki ō rato hauora ahakoa he aha. Ki te wehe mai koe i tēnei mātai, ka noho tonu me mātou ngā mōhiohio i kohia e mātou atu ki te rā i wehe mai koe. Kāore mātou e kohikohi mōhiohio hou i muri mai.

Te whakaae ki ngā whakamātautau anō me te whakapā atu (kei a koe te tikanga)

Ka tono anō mātou kia whakaae koe mēnā kei a koe tētahi o ngā momo HPV e pā mai ai te mate pukupuku ki te waha whare tangata, kia puritia e mātou he wāhanga o tō tīpakonga mō ngā whakamātautau atu anō pea mō ngā momo wheori HPV kei roto. Mā tēnei ka āwhina kia nui ake tō mātou mōhio ki te wheori HPV i Aotearoa. Ka whakamātautauhia tō tīpakonga mō ngā momo HPV anake. Ka noho tonu ngā tīpakonga i Aotearoa, ā, ka rokirokitia ki te Taiwhanga Rangahau Hauora Tūmatanui o Te Kunenga o Pūrehuroa i Te Whanganui-a-Tara mō te wā atu ki te 10 tau. Ki te wehe mai koe i tēnei mātai ka āhei koe ki te tono kia whakakorehia tō tīpakonga.

Ka hiahia anō mātou ki te whakapā atu ki ētahi wāhine i muri i te whakamātautau whaiaro ki te tuku pātai anō mō ō rātou wheako. Kei a koe te tikanga ki te kōrero mai, kāore rānei. Kāore he pānga ki ō rato hauora ki te kore koe e kōrero mai ki a mātou.

Te tūmataitinga me te matataputanga

Ko ngā mōhiohio katoa ka kohia mai i a koe ka noho matatapu. Ka whiwhi koe i tētahi tau mātai kia kore ai tō ingoa e whakamahia i roto i ngā tuhinga mātai. Ka kitea ngā mōhiohio me ō hua whakamātautau e te rōpū mātai. Ka tuarhia ō hua whakamātautau ki tō nēhi ake, rata rānei, kia mātua whiwhi ai koe i ngā whaiwhai ake tika. Pērā anō i tō okoi, ka puritia anō tō ingoa me ngā hua whakamātautau ki te Rēhita Kaupapa Whakamātautanga Waha Whare Tangata me tētahi o ngā rēhita taiwhanga (TestSafe/Éclair). Ka mākahia ngā mōhiohio mai i tēnei mātai hei rangahau ki ngā rēhita. Ka noho wātea mai anō ngā mōhiohio ki ngā mātanga hauora e rato hauora manaaki ana ki a koe. Ko ngā kaimahi me ngā mātanga hauora anake o te Kaupapa Whakamātautanga Waha Whare Tangata ka āhei atu ki ngā mōhiohio rangahau.

Ka rokirokitia tō whakamātautau whaiaro, okoi rānei ki te taiwhanga mō taua roanga wā anō (mō te aroturuki kounga).

Kaupapa Whakamātautanga Waha Whare Tangata (NCSP)

Ka taea e koe e te rapu kōrero atu anō mō te whakamātautanga waha whare wānanga me ngā whakamātautau whai ake i www.timetoscreen.nz

Ka tonoa anō ngā wāhine i whakauru mai ki tēnei mātai ki te hoki mai anō mō tētahi whakamātautau okoi ina eke ki te wā. E tohutohu ana te NCSP i ngā wāhine katoa mēnā ka rerekē te rere o te toto, he mamae te papatoiake, he tahe rānei, me haere ki te rata, ā, kua e tatari mō te whakamātautau okoi whai ake.

Tauākī a ACC

Ko te tikanga kāore koe e whara i roto i tēnei mātai. Mēnā ka whara koe, ka taea e koe te whiwhi paremata mai i ACC pērā anō mēnā i whara koe i te mahi, i te kāinga rānei. Me tuku e koe he kerēme ki ACC, ā, he roa pea te wā hei aromātai. Ki te whakaaetia tō kerēme, ka whiwhi pūtea hei whakaora i a koe.

Ētahi atu kōrero

Tēnā rawa atu koe mō te whakauru mai ki tēnei mātai. Mēnā he pātai atu anō au, he amuamu rānei mō te mātai, ka taea e koe te whakapā atu ki te kaiārahi hauora o tēnei mātai:

Tākuta Karen Bartholomew

Rata Hauora Tūmatanui, Poari Hauora ā-Rohe o Waitematā DHB me Te Toka Tūmai

Waea: 09 486 8920 hono 5434, Waea Pūkoro: 021 211 5629

Karen.Bartholomew@waitematadhb.govt.nz

Mō ngā tautoko ahurea, whakapā atu ki:

Helen Wihongi (Māori) Waea Pūkoro: 021 020 31167

Samantha Bennett (Āhia) Waea Pūkoro: 021 790 802

Sulu Samu (Te Moananui-a-Kiwa) Waea Pūkoro: 021914790.

I whiwhi tēnei mātai i te whakaaetanga matatika (tau: 17/NTB/120).